

MIÉRT SZÉP, AMI MŰVÉSZI?

Aniszi Kálmán (1939–) író, publicista, szerkesztő, nyugalmazott egyetemi tanár, a Magyar Írószövetség tagja, az 1990-ben újraalakuló Erdélyi Szépmíves Céh egyik alapító tagja a művészi szép fogalomkörének esztétikai megközelítési lehetőségeiről, a fogalom mindenkori megítéléséről tartott előadást a

Nagy Sándor grafikája, P1 (1903), 55×73

KBK október 6-i összejövetelén. Mivel az egyes történelmi korszakok és az általuk képviselt korszellem, gondolkodásmód, ideál általában az előzőek tagadásaként, ill. továbbgondolásként születtek, a művészi alkotások befogadástörténete, a szép értelmezése is ennek megfelelően változott. A szépséget kereshetjük a művészetben, de összefügg a művészetten kívüli világgal is.

A művészet elsődleges feladatát már az ókorban az erkölcsnemesítő, gyönyörködtető utánzásban, mimézisben jelöli meg Arisztotelész görög filozófus. Jean-Paul Sartre, a XX. század francia egzisztencialista filozófusa szerint „az ember az, amivé önmagát teszi”. A művészet és az abban kifejeződő szép pedig az egyik eszköz, mely által a „hiánylány”, a kiteljesülni vágyó ember teljesebbé, többé válhat. Aniszi Kálmán szavaival: azáltal, hogy befogadom a műben rejlő eszmei-lelki többletet, emberibb ember lehetek.

Pythagoras (Kr. e. VI. sz.) ókori gondolkodó a szépet a harmóniával, az összhanggal azonosítja. Ugyanezt érti szép alatt Horatius (Kr. e. I. sz.) római költő a versek kapcsán: a műalkotás szépségét az egységben és az arányosságban, a részek közti tökéletes összhangban jelölve meg. Horatiushoz hasonlóan Cicero (Kr. e. II–I. sz.) ókori római filozófus is a szépet az illővel, kifejezővel tartja megegyezőnek. A kalokagathia az erkölcsi jóság és a szépség együttesét és egységét, harmóniáját jelölő fogalom az antik görög esztétikában, melyet nevelési elvként is alkalmaztak. Arisztotelész (Kr. e. IV. sz.) azonban különbséget tesz a szépség – mely erkölcsileg közömbös – és a jóság fogalma között. A szépség után kutatva felmerül a kérdés: egy objektív létező, mely benne van a természetben, és csak ott van; vagy nincs eredendően benne a világban, csak mi látjuk a dol-

Josie Mommens (belga) rézkarca, C3 (1988), 155×80

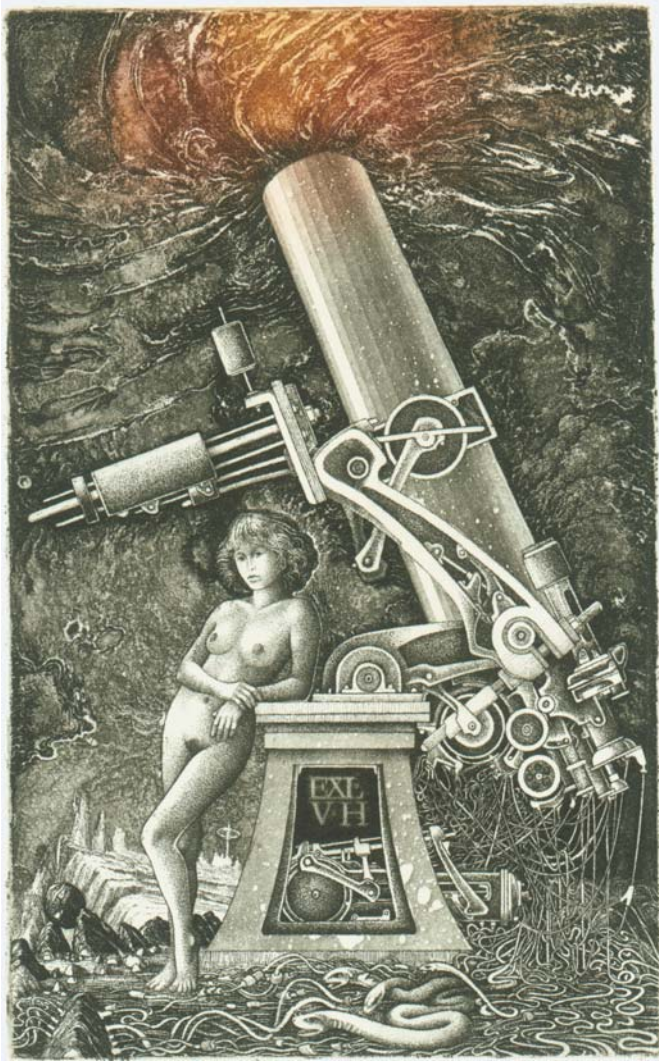

Dr. A. LERPERGER

Michel Jamar (francia) rézkarca, C3, 95×75

gokat szépnek vagy rútnak. Platón (Kr. e. V–IV. sz.) görög filozófus szerint a szépség benne van a világban. A való világ viszont csak visszfény az ideák világának. A művész alkotásában a való világot igyekszik ideálisan széppé varázsolni, s ezzel felkelteni az emberekben az azonosulás vágyát. A szépben tisztaság, mérték, arányosság, szimmetria, rend, harmónia tükröződnek.

A középkor Isten központú világképében minden emberi cselekvés Istenre irányul, ő a legfőbb létező, a tökéletesség, a szépség, ő képviseli a nagy egységet, minden hozzá viszonyított. Fogalma pontosan nem meghatározható, végtelen (a véges dolgok összessége és még egy). Aquinói Szent Tamás (XIII. sz.) olasz teológus, skolasztikus filozófus meghatározása szerint a szép maga a teljesség, összhang, tisztaság, fényesség, világosság. A termé-

Jozef Dudek (cseh) rézmetszete, C2, 158×97

szet, az anyagi világ, a testiség leértékelődésével a középkori művészet ábrázolásvilága is más típusú, mint az előző korszaké.

A reneszánsz visszatérve a görög antikvitás szemléletéhez, újra a természetben keresi, véli megtalálni a szépség lényegét. Az olasz L. B. Alberti (XV. sz.) megfogalmazásában a művészet feladata a természet szépségeinek megjelenítése, a harmónia, az ideális arányok keresése és bemutatása. Leonardo da Vinci (XV-XVI. sz.) az emberi test arányait és művészetekre tett hatását a Vitruvius-tanulmányban foglalja össze.

N. Boileau (XVII-XVIII. sz.) francia költő, esztéta – a klasszicizmus korának teoretikusa – amellet, hogy az antik görög és római művészetet véli követendőnek, a művészet feladatának a szép, az igaz ábrázolását tartja: „Csak a szép lehet igaz, csak az igaz lehet szép”. Szintén ez az üzenete az angol romantikus költészet képviselője, J. Keats „Óda egy görög vázához” c. emblemikus versének. A romantika időszakában, mely a szabadság eszméjét hirdette az individuumot, az egyén érzéseit állítja a középpontba, a belső világ felértékelődik a szépség meghatározásában is.

F. Schiller (XVIII. sz.) német költő, drámaíró a szépség szabadságlényegűségét hangsúlyozza. A műalkotással kapcsolatban a központi kérdés: milyen hatást vált ki a befogadóban, képes-e nemesebbé tenni (az antik görög bölcsélet ezt a katarzisz szóval jelölte). Helvetius (XVIII. sz.) francia filozófus szerint szép az, ami élénken megható. Baumgarten Ferenc Ferdinánd (XIX-XX. sz.) magyar esztéta az emberi megismerést két részre osztja: a rációhoz, ill. az érzéki síkhoz tartozóra. Bár az ész általi a tökéletes megismerés, az érzékiben fejeződik ki szépség. A művészi alkotást ugyanis nem csak az eszünkkel, hanem teljes személyiségünkkel fogadjuk be, és elsődleges feladatunk nem a megértés, hanem maga a befogadás. A befogadás mikéntje persze sok tényező – külső körülmények és pillanatnyi lelkiállapotunk – függvénye. A műalkotásban objektíven benne levő esztétikai értékek találkoznak a bennünk levő elvárással, így jön létre a számunkra szóló üzenet. Az igazi remekművek ereje épp abban rejlik, hogy üzenetük kimeríthetetlen, teljes értékűen sosem lehet befogadni őket, és többféle megközelítésre adnak lehetőséget. Gondoljunk például Leonardo da Vinci „Mona Lisa” c. festményére.

Az elméletek sorát folytathatnánk még I. Kant (XVIII. sz.) német filozófus által hirdetett „szép az, ami érdek nélkül tesz” elvével, a német Th. Lipps (XIX-XX. sz.) beleérzés-elméletével, vagy az orosz Csernisevszkij (XIX. sz.) esztétikai nézeteivel. Az elméletek, teóriák bemutatásában azonban nem törekedhetünk teljességre, a cél e nézetek felsorakoztatásával a XXI. század emberének szembesítése a művészi szép fogalmával, mai befogadóra gyakorolt hatásával. A szépség fogalma természetesen szubjektív, és nemcsak koronként volt eltérő ennek megítélése; művészi érzékünk formálásával, fejlesztésével saját magunk számára is változhat, hogy a műalkotás tőlünk független, objektív értékein túl mit látunk szépnek!

Érdeklődéssel hallgatott gondolatait az alábbiak szerint fejezte be az előadó: A művészi szép egy példaként hadd utaljak egy általam a közelmúltban megtekintett kiállításra, mely ifjabb és idősebb Ürmös Péter munkáiból közölt válogatást. Ebben örömmel fedeztem fel ifj. Ürmös Péter „A szeg” című alkotását, mely számomra hitelesen idézte fel Pilinszky János Négysorosát („Alvó szegek a jég hideg homokban...”), a megfeszített Jézus alakját. Amikor egy művész elkészít egy alkotást, azzal ténylegesen nem fejezi be a művét, hanem továbbítja felénk, befogadók felé. A mű által csak sugallt érzések, gondolatok a befogadó által realizálódnak, kelnek életre. A jó alkotás részünkkel lesz, nemesít, katartikus élményt okoz, ezzel éri el küldetését. A „hiánylény”, az ember számára a műalkotásban kifejeződő értékek, a művészi szép hoznak el egyfajta kiteljesülést. Ebben áll a művészet misztériuma.

Guido Mariman (belga) fametszete, X2 (1986), 120×68

Vasné Tóth Kornélia